

LATVIJAS REPUBLIKAS TIESĪBSARGS

Baznīcas iela 25, Rīga LV-1010; Tālr.: 67686768; Fakss: 67244074; e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv

Rīgā

2009.gada 3.augustā Nr. 1-5/195

Latvijas Republikas Satversmes tiesai

Jura Alunāna ielā 1,
Rīgā, LV-1010

Par Tiesībsarga viedokli lietā Nr.2009-10-01

2009.gada 15.jūlijā Tiesībsarga birojā tika saņemta informācija, ka 2009.gada 10.jūlijā tika pieņemts lēmums atzīt Tiesībsargu kā pieaicināto personu lietā Nr.2009-10-01, un lūdzāt rakstveidā izteikt viedokli lietā Nr.2009-10-01 „Par Latvijas Soduzpildes kodeksa 49.panta otrās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96.pantam”, kas uzsākta, lai izvērtētu Latvijas Soduzpildes kodeksa (turpmāk tekstā – Kodekss) 49.panta otrajā daļā noteiktā sarakstes aizlieguma starp notiesātajiem brīvības atņemšanas vietās atbilstību Latvijas Republikas Satversmē noteiktajām pamattiesībām – tiesībām uz personas privātās dzīves, tostarp korespondences neaizskaramību.

Analizējot lietas apstākļus, konstatēju, ka saskaņā ar Kodeksa 49.panta otro daļu „sarakste starp notiesātajiem brīvības atņemšanas vietās, ja viņi nav radnieki vai laulātie, aizliegta.” Tāpat arī Ministru kabineta 2006.gada 30.maija noteikumi Nr.423 „Brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumi” neparedz izņēmumus no Kodeksa 49.panta regulējuma attiecībā uz notiesāto saraksti.

Latvijas Republikas Satversmes 96.pantā ikvienam ir nodrošinātas tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību. Tiesības uz korespondences neaizskaramību nozīmē gan tiesības būt brīvam no korespondences pārtveršanas, gan arī vispār tiesības uz saziņu.

Tiesības uz korespondences neaizskaramību ir garantētas arī Eiropas Cilvēktiesību konvencijas (turpmāk tekstā – ECK) 8.pantā. Detalizētāks tiesību uz korespondences neaizskaramību attiecībā uz ieslodzītajām personām skaidrojums ir sniegts Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk tekstā – ECT) spriedumos.

Latvijas Republikas 1997.gada 4.jūnijā pieņemtā likuma “Par 1950.gada 4.novembra Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju un tās 1., 2., 4., 7. un 11.protokolu” 4.pants nosaka, ka Latvijas Republika atzīst par obligātu *ipso facto* bez īpašas vienošanās ECT jurisdikciju visos jautājumos, kas attiecas uz šīs konvencijas un tās protokolu interpretāciju un pielietojumu.

ECT prakse norāda uz vairākiem privātās dzīves aspektiem, kas raksturo tiesību uz privāto dzīvi saturu: personas identitāte, fiziskā un garīgā integritāte, savas dzīves telpa, informācijas vākšana un pielietošana, seksuālās darbības un sociālās attiecības¹. Sarakste kā sociālo attiecību izveidošanas un uzturēšanas līdzeklis skar personu tiesības uz privāto dzīvi, tādēļ minētajā lietā jākonstatē, vai pilnīga sarakstes ierobežošana starp notiesātajiem ir vērtējama kā attaisnots cilvēktiesību aizskārums.

ECT 2007.gada 12.jūnija spriedumā lietā *Frérot v. France* cietums bija atteicies nosūtīt viena ieslodzītā vēstuli citam ieslodzītajam, pamatojot ierobežojumu ar normatīvo aktu, kas noteica, ka ieslodzītie nevar sūtīt citiem ieslodzītajiem vēstules, kuru saturs neattiecas tieši uz adresātu. ECT nosprieda, ka šāds ierobežojums, kas automātiski izslēdz veselu privātās sarakstes kategoriju starp ieslodzītajiem, pārkāpj ECK 8.pantu.

Līdzās minētajiem regulējumiem attiecībā uz korespondences neaizskaramību, ir arī dokumenti, kas valstīm neuzliek saistošus pienākumus, tomēr valstīm vajadzētu vadīties pēc šiem ieteikumiem.

Uz ieslodzīto korespondences neaizskaramību tieši attiecas Eiropas Padomes Ministru komitejas Ieteikuma Rec(2006)2 dalībvalstīm par Eiropas cietumu noteikumiem (turpmāk – Ieteikums) papildinājuma 24.1.pants, kas nosaka: „ieslodzītajiem atļauj satikties ar ģimenes locekļiem un citām personām, kā arī ar ārējo organizāciju pārstāvjiem un sazināties ar šīm personām, cik bieži vien iespējams, sarakstoties, pa telefonu vai izmantojot citus saziņas veidus.” Šis ieteikums veiksmīgi tika ietverts, piemēram, Somijas Cietumu likumā, kas paredz notiesāto tiesības sarakstīties savā starpā, tai skaitā viena cietuma ietvaros².

Tiesības uz privātās dzīves un korespondences neaizskaramību nav absolūtas. Satversmes 116.pants un Konvencijas 8.panta otrā daļa nosaka tos izņēmuma gadījumus, kad valsts institūcijām ir tiesības ierobežot šīs pamattiesības. Tomēr augstākminēto pamattiesību ierobežojums uzskatāms par pamatotu un tiesisku tikai tajos gadījumos, ja ierobežojums ir noteikts ar likumu, tam jābūt noteiktam leģitīmā mērķa sasniegšanai un tas ir nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā ECK 8.panta otrajā daļā minēto mērķu sasniegšanai. Nepieciešamība demokrātiskā sabiedrībā šajā gadījumā nozīmē, ka pastāv neatliekama sociāla vajadzība pēc šāda ierobežojuma, kā arī ierobežojums ir samērīgs. Attiecīgi samērīguma kritērijs ECK izpratnē ir ievērots, ja izvēlētais līdzeklis ir piemērots mērķa sasniegšanai, nav citu mazāk ierobežojošu līdzekļu un sabiedrības ieguvums no tiesību ierobežošanas ir lielāks nekā indivīdam nodarītais kaitējums.

Vērtējot Kodeksa 49.panta otro daļu augstāk norādītajā secībā, konstatēju:

- 1) aizliedzot saraksti starp notiesātajiem, ja viņi nav radnieki vai laulātie, valsts ar likumu ierobežo šo personu pamattiesības;
- 2) Kodeksa 49.panta otrās daļas interpretācija dod pamatu uzskatīt, ka notiesāto tiesības uz korespondences neaizskaramību tiek ierobežotas ar mērķi nodrošināt

¹ David J.Harris. Law of the European Convention on Human Rights [Eiropas Cilvēktiesību konvencijas tiesības]. – London: Butterworths, 1995. – P.307-312.

² Petri Jääskeläinen. Prisoners must be able to correspond through internal post.

<http://www.oikeusasiamies.fi/Resource.phx/pubman/templates/2.htx?id=350> (aplūkots 2007.gada 7.septembrī)

sabiedrisko drošību un nepieļaut nekārtības un noziegumus brīvības atņemšanas vietās vai arī ārpus tām;

3) Kodeksa 49.panta otrajā daļā noteiktais ierobežojums ir absolūts attiecībā uz tiem notiesātajiem, kas nav radnieki vai laulātie. Šim ierobežojumam nav paredzēti nekādi izņēmuma gadījumi. No ECT prakses izriet, ka valsts nevar automātiski atņemt kādas personas būtiskas tiesības, nenosakot kritērijus, piemēram, attiecībā uz ierobežojuma ilgumu, apjomu, vai citiem būtiskiem apstākļiem. Samērīguma kritērijs ECK izpratnē ir ievērots, ja izvēlētais līdzeklis ir piemērots mērķa sasniegšanai, nav citu mazāk ierobežojošu līdzekļu un sabiedrības ieguvums no tiesību ierobežošanas ir lielāks nekā indivīdam nodarītais kaitējums.

Saskaņā ar Kodeksa 41.panta septīto daļu notiesāto tiesības uz korespondences neaizskaramību jau tiek ierobežotas ar mērķi nodrošināt sabiedrisko kārtību un drošību, paredzot sarakstes pārbaudi. Gadījumā, ja vēstules saturs apdraud soda izpildes mērķus, brīvības atņemšanas iestādes drošību un tajā noteikto kārtību vai satura tālāknodošana varētu veicināt kāda krimināli vai administratīvi sodāma nodarījuma izdarīšanu vai tās varētu apdraudēt citas personas ar likumu aizsargātās tiesības un intereses, saskaņā ar Kodeksa 49.panta ceturto daļu tā var tikt aizturēta un nenosūtīta. Kodeksā noteiktā korespondences pārbaude un aizturēšana ir pietiekams ierobežojums leģitīmā mērķa sasniegšanai. Savukārt nosakot dubulto ierobežojumu notiesāto tiesībām uz privāto dzīvi sarakstes jautājumos, valsts pārkāpj samērīguma principa būtību, kas izpaužas kā proporcionalitāte starp leģitīmo mērķi un izvēlētiem līdzekļiem tā sasniegšanai. Uzskatu, ka Latvijas Sodū izpildes kodeksa 49.panta otrajā daļā noteiktais ierobežojums pārkāpj samērīguma principu.

ECT lietā *Pfeifer and Plankl v. Austria* secināja: „Tiesa [ECT] atzīst, ka atsevišķi pasākumi ieslodzīto korespondences kontrolei nav paši par sevi pretrunā ar Konvenciju [ECK], taču iejaukšanās nedrīkst būt lielāka par to, ko prasa leģitīmais mērķis, kādu ar šādu iejaukšanos iecerēts sasniegt.”

Saeimas izteiktais viedoklis lietā, ka notiesāto savstarpējā sarakste prasītu nesamērīgu patēriņu resursu, ir vērtējams kritiski. Pirmkārt, valsts ne visos gadījumos drīkst attaisnot garantēto cilvēktiesību neievērošanu ar līdzekļu trūkumu, otrkārt, brīvības atņemšanas vietām, neatkarīgi no korespondences daudzuma, ir jānodrošina tās pārbaude. Ja brīvības atņemšanas vietās pieaugtu notiesāto personu sarakste ar personām, kas atrodas brīvībā, cietumu administrācijām būtu jānodrošina korespondences pārbaude neatkarīgi no pieaugošā darba apjoma. Tāpat nevar piekrist Saeimas viedoklim, ka sarakstes ierobežošana būtu veicinošs faktors notiesāto personu resocializācijai, pasargāšanai no noziedzīgās vides nelabvēlīgās ietekmes un mazina iespējas plānot un izdarīt jaunus noziedzīgus nodarījumus. Personas resocializācijā izšķirošā loma nebūs personu lokam, ar ko notiesātais sarakstīsies, bet gan paša indivīda vēlmei atgriezties sabiedrībā un valsts palīdzībai viņa nodoma īstenošanā. Bez tam, kā liecina prakse, sarakstes ierobežojums notiesātajiem nav šķērslis informācijas aprītei neatkarīgi no brīvības atņemšanas vietas režīma un pakāpes.

Noslēgumā vēlos piebilst, ka pastāvošie korespondences ierobežojumi rada ne tikai tiesību uz korespondences neaizskaramību pārkāpumus, bet var radīt arī tiesību uz privāto dzīvi aizskārumu. Piemēram, ja sarakste tiek liegta starp

notiesātajiem, kuri vēlas apprecēties un/vai kuriem ir vai ir gaidāms kopīgs bērns. Sarakstes atteikuma gadījumā valsts ierobežo ne tikai personas tiesības uz korespondences neaizskaramību, bet arī tiesības uz ģimenes dzīvi. Atbilstoši ECK sniegtajai interpretācijai (skatīt, piemēram, *Sahin v. Germany*), Konvencijas 8.panta izpratnē jēdziens „ģimene” nav saistīts tikai ar likumīgas laulības dzīvi, bet arī ar *de facto* pastāvošajām ģimenes attiecībām. Tāpat arī šo attiecību laikā piedzimis bērns uzskatāms par ģimenes locekli un viņa intereses ir prioritāras neatkarīgi no ģimenes juridiskā pamatojuma. Aizliegums sarakstīties notiesātajiem bērna vecākiem viennozīmīgi nestimulē nedz ģimenes saglabāšanu, nedz arī bērna nākotnes uzlabošanu.

Ņemot vērā augstāk minēto, lūdzu atzīt Latvijas Sodu izpildes kodeksa 49.panta otro daļu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 96.pantam.

Ar cieņu

Tiesībsarga vietnieka p.i.

V.Slaidiņa